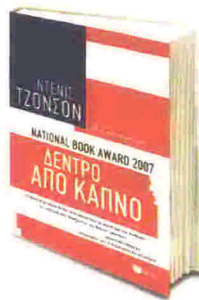

δ:βιβλιοκριτική

ΞΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Αποκάλυψη Τώρα!

Θανάσης Μίνας

52
2011
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ντένις Τζόνσον
Δέντρο από καπνό
 Μετάφραση:
 Γιώργος - Ίκαρος
 Μπαμπασάκης

Πατάκης, 2011
 σελ. 747, € 24

Η εμπειρία του πολέμου του Βιετνάμ συνεχίζει να επηρεάζει καταλυτικά την αμερικανική λογοτεχνία. Το *Δέντρο από καπνό* (National Book Award 2007) είναι ένα κατεξοχήν πολεμικό μυθιστόρημα, στα χνάρια του *Οι γυμνοί και οι νεκροί* του Νόρμαν Μαίπλερ, που θεωρείται από πολλούς ως ο άμεσος πρόδρομος του 62χρονου Ντένις Τζόνσον (όπως και ο Μαίπλερ, έτσι κι αυτός έχει δοκιμαστεί με επιτυχία τόσο στο δοκίμιο όσο και στη δημοσιογραφία). Στα ελληνικά κυκλοφορούν τα μυθιστορήματά του *Άγγελοι*, *Τ' αστέρια το απομεισήμερο*, *Φισκαντόρο* (όλα από τις εκδ. Ζαχαρόπουλος). Δυστυχώς αμετάφραστη παραμένει μέχρι στιγμής η συλλογή διηγημάτων του *Jesus' Son*, ίσως ό,τι πιο συγκλονιστικό έχει γραφτεί για την υποκοιλούρα της πρέζας από την εποχή του *Junkie* του Ουίλιαμ Μπάροουζ.

Ο τίτλος του βιβλίου είναι παρμένος από τη Βίβλο: το *Δέντρο του καπνού* είναι ένα προμήνυμα της ημέρας που «ο ήλιος θα μετατραπεί σε σκοτάδι, και το φεγγάρι σε αίμα, πριν από τη μεγάλη και φοβερή ημέρα του Κυρίου που έρχεται». Στο μυθιστόρημα του Τζόνσον, ο όρος Δέντρο από καπνό αντιστοιχεί στην ονομασία που χρησιμοποιεί ένα κλιμάκιο της CIA, υπό τον συνταγματάρχη Σαντς, κωδικοποιώντας το σύνολο των ψυχολογικών επι-

χειρήσεων κατά των Βιετκόνγκ –επιχειρήσεις που ο χαρακτήρας τους ή η σκοπιμότητά τους κρύβεται εσκεμμένα, από τους ίδιους τους εμπνευστές τους, πίσω από ένα πέπλο ασάφειας ή αβεβαιότητας, σαν να μην ξέρει κανείς τους *πραγματικά* πολλά.

Το μυθιστόρημα, που διατρέχει μια περίοδο από το 1963 (κάπου πολύ κοντά στην ημέρα της δολοφονίας του JFK) έως τις αρχές του '80, σπάει σε δυο μεγάλες ιστορίες, με κέντρο δράσης τις Φιλιππίνες και το Βιετνάμ. Στην πρώτη κεντρικός ήρωας είναι ο Γουίλιαμ Σκιπ Σαντς, ιρλανδός καθολικός από τη Βοστώνη, συνεργάτης της CIA και ανιψιός του συνταγματάρχη. Ο Σκιπ αρχικά φέρεται πεπεισμένος ότι είναι συνταγμένος με τις δυνάμεις του καλού ενάντια στις δυνάμεις του σκότους, δηλαδή την κομμουνιστική απειλή· είναι ένας ήρωας από τις σελίδες της Αποκάλυψης και αντιμετωπίζει τον πόλεμο του Βιετνάμ σαν το πεδίο της τελικής σύγκρουσης, σαν τον Αρμαγεδδώνα. Δρώντας υπό τις διαταγές του συνταγματάρχη –ίσως ο πιο επιβλητικός χαρακτήρας του έργου, ο οποίος παραπέμπει στον Κουρτζ των Κόνραντ/Κόπολα– ο Σκιπ θα βιώσει σε όλη της την έκταση την θηριωδία ενός πολέμου στον οποίο, αντίθετα με ό,τι πίστευε, δεν υπάρχουν ευγενικά κίνητρα, παρά μόνο φρίκη και παράνοια. Κάπου στη μέση της θα αρχίσει

να αναρωτιέται αν βρίσκεται όντως με την πλευρά των καλών και θα αρχίσει να καταρρέει ψυχολογικά την ώρα που βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη η μεγάλη επίθεση του Τετ – η λυσσασμένη αντεπίθεση των Βιετκόνγκ που ουσιαστικά στοίχισε τον πόλεμο στις ΗΠΑ.

Στη δεύτερη πρωταγωνιστούν οι αδελφοί Τζέιμς και Μπιλ Χιούστον από το Φοίνιξ της Αριζόνα, χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού που οι Αμερικανοί αποκαλούν «λευκά σκουπίδια» (white trash): ο πρώτος κατατάσσεται εθελοντικά στο πεζικό για να πολεμήσει στις ζούγκλες της Ινδοκίνας επειδή δεν έχει τίποτα καλύτερο να κάνει στη ζωή του, ο δεύτερος υπηρετεί στο ναυτικό και ζει σαν αλήτης όπου βρίσκεται λιμάνι, επειδή επίσης δεν έχει τίποτα καλύτερο να κάνει στη ζωή του. Η επιστροφή στην πατρίδα θα είναι τραυματική και για τους δύο, όπως και για χιλιάδες ακόμα βετεράνους του Βιετνάμ - Ιράκ - Αφγανιστάν (είναι φανεροί οι παραλληλισμοί του Τζόνσον), που γύρισαν σε μια πατρίδα που πλέον δεν τους επιθυμούσε. Είναι οι κατεξοχήν αντιηρωικές περσόνας του μυθιστορήματος – άνθρωποι χωρίς επιλογές, που τελικά η μόνη επιλογή που έχουν είναι να γαμήσουν τον εαυτό τους. Παιδί του επονομαζόμενου «βρώμικου ρεαλισμού» (ειδικά του Ρέιμοντ Κάρβερ, τον οποίο είχε καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Άιοβα), ο Τζόνσον γράφει γενικά με νεύρο. Η αφήγησή του όμως εδώ προκύπτει σκόπιμα υπνωτιστική, ψυχεδελική, στο πνεύμα της εποχής στην οποία αναφέρεται το βιβλίο. Δεν γίνεται ξεκάθαρο αν παρακολουθούμε τα πραγματικά βήματα των ηρώων ή αν οι ίδιοι αυτοί ήρωες πλέθουν θύματα μιας συλλογικής παραπληροφόρησης ή παραίσθησης –ας μην ξεχνάμε ότι ο πόλεμος του Βιετνάμ ήταν ένας πόλεμος γεμάτος ροκ-εν-ρολ και LSD. Ο Τζόνσον εισχωρεί στην *Καρδιά του σκότους* και φτιάχνει ένα *Μεγάλο αμερικανικό μυθιστόρημα*. ■